

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУБ'ЄКТІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ІЗ ІНОЗЕМНИМ ЕЛЕМЕНТОМ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF SUBJECTS OF STATE REGULATION OF NOTARIAL ACTIVITY WITH A FOREIGN ELEMENT

Аверіна Є.А., аспірантка

Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Актуальність дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів державного регулювання нотаріальної діяльності із іноземним елементом обумовлена важливістю завдань та функцій, які вони виконують у цій сфері. Зазначене дослідження має на меті підвищення ефективності державного регулювання нотаріальної діяльності, створення належних організаційно-правових умов для удосконалення функцій, форм та методів такого регулювання.

Термін «орган державної влади» є вихідним за Конституцією України (ст. 19 Конституції України). Похідними від нього є терміни «орган законодавчої влади», «орган виконавчої влади», «орган судової влади» (ст. 6 Конституції України). Орган держави (державний орган) – це структурно організований елемент державного механізму, наділений владними повноваженнями та необхідними матеріальними засобами для здійснення завдань, пов'язаних із реалізацією функцій держави. Система цих органів утворює державний апарат.

Компетенція є одним із визначальних елементів правового статусу органу виконавчої влади і являє собою комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади здійснюється за умови попереднього визначення їх функцій, форм та методів діяльності.

Державне регулювання нотаріальної діяльності із іноземним елементом відноситься до компетенції Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України.

За своїм правовим статусом Міністерство юстиції України та Міністерство закордонних справ України є юридичними особами публічного права, центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України. Зазначені міністерства є юридичними особами публічного права, мають печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Ключові слова: орган держави, державний апарат, центральний орган виконавчої влади, правовий статус, компетенція, юридична особа публічного права, нотаріальна діяльність із іноземним елементом.

The relevance of the study of the administrative and legal status of subjects of state regulation of notarial activity with a foreign element is due to the importance of the tasks and functions they perform in this area. The purpose of this study is to increase the effectiveness of state regulation of notarial activity, to create appropriate organizational and legal conditions for improving the functions, forms and methods of such regulation.

The term «body of state power» is the original one according to the Constitution of Ukraine (Article 19 of the Constitution of Ukraine). The terms «legislative authority», «executive authority», «judicial authority» are derived from it (Article 6 of the Constitution of Ukraine). A state body is a structurally organized element of the state mechanism, endowed with power and the necessary material means to carry out tasks related to the implementation of state functions. The system of these bodies forms the state apparatus.

Competence is one of the defining elements of the legal status of an executive body and is a set of powers to exercise executive power. Establishing the competence of executive authorities is carried out on the condition that their functions, forms and methods of activity are determined in advance.

State regulation of notarial activity with a foreign element falls within the competence of the Ministry of Justice of Ukraine and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine.

According to their legal status, the Ministry of Justice of Ukraine and the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine are legal entities under public law, central bodies of executive power, whose activities are directed and coordinated by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The specified ministries have a seal with the image of the State Coat of Arms of Ukraine and their name, their own forms, and accounts with the Treasury.

Key words: state body, state apparatus, central body of executive power, legal status, competence, legal entity under public law, notarial activity with a foreign element.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів державного регулювання нотаріальної діяльності із іноземним елементом обумовлена важливістю завдань та функцій, які вони виконують у цій сфері. Зазначене дослідження має на меті підвищення ефективності державного регулювання нотаріальної діяльності, створення належних організаційно-правових умов для удосконалення функцій, форм та методів такого регулювання, зокрема в умовах дії воєнного стану.

Метою статті є дослідження адміністративно-правового статусу суб'єктів державного регулювання нотаріальної діяльності.

Стан дослідження. Адміністративно-правовий статус органів державної влади є предметом широкого кола наукових досліджень [1–11 та ін.], результати яких використані при підготовці цієї статті.

Виклад основного матеріалу. Слід зазначити, що термін «орган державної влади» є вихідним за Конституцією України (ст. 19 Конституції України). Похідними від нього є терміни «орган законодавчої влади», «орган виконавчої влади», «орган судової влади» (ст. 6 Конституції України) [12].

Орган держави (державний орган) – це структурно організований елемент державного механізму, наділений владними повноваженнями та необхідними матеріальними засобами для здійснення завдань, пов'язаних із реалізацією функцій держави. Система цих органів утворює державний апарат [13, с. 286].

Державний апарат – це сукупність органів, за допомогою яких практично здійснюється держава влада. Державний апарат в Україні побудований і функціонує за принципом поділу державної влади на законодавчу, виконавчу і судову [14, с. 121].

Правовий статус будь-якого державного органу складається із ряду елементів. Визначення правового статусу державного органу передбачає знаходження відповідей на наступні питання: до якого виду органів відноситься орган за основним змістом своєї діяльності (державний орган, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, судовий орган, орган прокуратури, тощо); хто даний орган засновує, створює, хто формує його штат; кому орган підлеглий, підзвітний, підконтрольний і перед ким несе відповідальність, хто може відміняти, призупинити, змінювати та опротестувувати його акти; яка компе-

тенція органу; які суб'єкти йому підлегли, підзвітні, підконтрольні, чий акти він може відмінити, призупинити, змінювати, опротестувати і т. д.; якою є юридична сила актів даного органу, якими є офіційні назви таких актів; якими державними символами орган може користуватися; якими є джерела фінансування органу; чи володіє орган правами юридичної особи [15, с. 121].

Указом Президента України від 12 березня 1996 р. № 179/96 було затверджено Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади [16]. Організацію, повноваження та порядок діяльності центральних органів виконавчої влади України визначають норми Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. № 3166-VI [17].

Характеризуючи правовий статус міністерств (інших центральних органів виконавчої влади) слід зазначити, що вони є призначуваними, єдиноначальними, постійно діючими, вищими органами функціональної, галузевої та міжгалузевої компетенції у системі органів виконавчої влади, підпорядкованими Кабінету Міністрів України, юрисдикція яких поширюється на всю територію держави, що виконують правотворчі та правозастосовчі функції. Діяльність міністерств (інших центральних органів державної виконавчої влади) фінансується за рахунок державного бюджету України. Міністерства (інші центральні органи виконавчої влади) в межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства видають накази, організовують і контролюють їх виконання. У випадках, передбачених законодавством, зазначені накази є обов'язковими для виконання центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, представницькими органами, підприємствами, установами і організаціями незалежно від форм власності та громадянами. У разі потреби міністерства (інші центральні органи виконавчої влади) видають разом з іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування та представницькими органами спільні накази. Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають реєстрації в порядку, встановленому законом (ст. 117 Конституції України) [15, с. 127].

Компетенція є одним із визначальних елементів правового статусу органу виконавчої влади і являє собою комплекс повноважень зі здійснення виконавчої влади. Встановлення компетенції органів виконавчої влади здійснюється за умови попереднього визначення їх функцій, форм та методів діяльності.

Відповідно до ст. 2¹ Закону України «Про нотаріат» державне регулювання нотаріальної діяльності полягає у встановленні умов допуску громадян до здійснення нотаріальної діяльності, порядку зупинення і припинення приватної нотаріальної діяльності, анулювання свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю; здійсненні контролю за організацією нотаріату, проведенням перевірок організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні органів та осіб, які вчиняють нотаріальні дії, здійснюють контроль за організацією нотаріату, проводять перевірки організації нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства; визначенні ставок державного мита, яке справляється державними нотаріусами; встановленні переліку додаткових послуг правового і технічного характеру, які не пов'язані із вчинюваними нотаріальними діями, та встановленні розмірів плати за їх надання державними нотаріусами; встановленні правил професійної етики нотаріусів. Функція державного контролю за нотаріальною діяльністю покладена на Міністерство юстиції України та його територіальні органи [18].

Положення про Міністерство юстиції України було затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. За своїм правовим статусом Міністерство юстиції України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. Міністерство юстиції України є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну правову політику, державну політику з питань банкрутства, у сфері нотаріату, організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), державної реєстрації актів цивільного стану, державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації обтяжень рухомого майна, державної реєстрації юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців, реєстрації статуту територіальної громади м. Києва, реєстрації статутів Національної академії наук та національних галузевих академій наук, у сфері виконання кримінальних покарань та пробачії, з питань утримання військовополонених, у сфері правової освіти населення; забезпечує формування державної політики у сфері архівної справи і діловодства та створення і функціонування державної системи страхового фонду документації; забезпечує реалізацію державної політики у сфері стягнення в дохід держави активів осіб, щодо яких застосовано санкції. Міністерство юстиції є також державним органом з питань банкрутства та органом, уповноваженим на забезпечення проведення перевірки, передбаченої Законом України «Про очищення влади». Міністерство юстиції України є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням, самостійний баланс, рахунки в органах Казначейства, а також рахунки, у тому числі в іноземній валюті, в державних банках для зарахування авансового внеску стягувача, обліку депозитних сум і зарахування стягнутих з боржників коштів та їх виплати стягувачам [19].

До основних завдань Міністерства юстиції України у сфері нотаріальної діяльності відносяться організація роботи нотаріату; запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (щодо нотаріусів та інших суб'єктів) [19].

Відповідно до покладених на нього завдань Міністерство юстиції України виконує такі основні функції у сфері нотаріальної діяльності: здійснює державне регулювання нотаріальної діяльності, зокрема встановлює умови допуску громадян та посадових осіб органів місцевого самоврядування, уповноважених на вчинення нотаріальних дій, передбачених законом, до провадження нотаріальної діяльності, здійснює контроль за організацією нотаріату та нотаріальної діяльності уповноважених осіб, керівництво державними нотаріальними конторами, перевіряє організацію нотаріальної діяльності нотаріусів, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, видає та анулює в установленому законом порядку свідоцтва про право на зайняття нотаріальною діяльністю, видає уповноваженим особам свідоцтво про право на вчинення нотаріальних дій щодо оформлення спадкових прав, встановлює порядок виготовлення та знищення печатки приватного нотаріуса, вимоги до робочого місця (контори) приватного нотаріуса та уповноважених осіб; затверджує положення про державний нотаріальний архів, порядок проходження стажування уповноваженими особами, порядок проведення перевірки організації нотаріальної діяльності державних, приватних нотаріусів та уповноважених осіб, дотримання ними порядку вчинення нотаріальних дій та виконання правил нотаріального діловодства, порядок підвищення кваліфікації працівників органів нотаріату, нотаріусів, помічників нотаріусів та уповноважених осіб,

установлює правила професійної етики нотаріусів, здійснює аналітично-методичне забезпечення нотаріальної діяльності, узагальнює та регулює нотаріальну практику, готує для нотаріусів та уповноважених осіб роз'яснення з питань, що належать до компетенції Міністерства; забезпечує ведення Єдиної державної електронної системи е-нотаріату, Єдиного реєстру спеціальних бланків нотаріальних документів, Єдиного реєстру нотаріусів, Державного реєстру обтяжень рухомого майна, Спадкового реєстру, Єдиного реєстру довіреностей; забезпечує організацію роботи Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату, Комісії з питань застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, що регулює діяльність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, та комісії з питань складення іспиту із спадкового права посадовими особами органів місцевого самоврядування, уповноваженими на вчинення нотаріальних дій; здійснює підготовку нотаріально оформлених документів для їх консульської легалізації, надає консульським установам і дипломатичним представництвам допомогу з питань вчинення нотаріальних дій; проставляє апостилю на офіційних документах, що видаються органами юстиції та судами, державними архівними установами, на виписках з Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, а також на призначених для використання на території іноземних держав документах, що оформляються нотаріусами; здійснює регулювання і нагляд за діяльністю суб'єктів первинного фінансового моніторингу, в тому числі нотаріусів, шляхом проведення планових та позапланових перевірок, у тому числі безвизитних; забезпечує надання методологічної, методичної та іншої допомоги суб'єктам первинного фінансового моніторингу, зокрема нотаріусам (в тому числі надає рекомендації та роз'яснення з питань застосування законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення); інформує Держфінмоніторинг про дотримання суб'єктами первинного фінансового моніторингу, в тому числі нотаріусами, вимог законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, в тому числі про виявлені порушення та заходи, вжиті для їх усунення та/або недопущення у подальшій діяльності; вносить до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату подання щодо анулювання свідчення про право на зайняття нотаріальною діяльністю у випадках, передбачених законом [19].

Положення про Міністерство закордонних справ України було затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281. За своїм правовим статусом Міністерство закордонних справ України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів Укра-

їни, та є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері зовнішніх зносин. Міністерство закордонних справ є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства [20].

До основних завдань Міністерства закордонних справ України у сфері нотаріальної діяльності відноситься захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном [20].

Відповідно до покладених на нього завдань Міністерство закордонних справ України виконує такі основні функції у сфері консульської та нотаріальної діяльності: забезпечує підтримання дипломатичних і консульських зносин з іноземними державами, представництво України у міжнародних організаціях та спеціальних місіях; забезпечує взаємодію з дипломатичними представництвами, консульськими установами іноземних держав, представництвами міжнародних організацій в Україні, а також дипломатичним корпусом, акредитованим в Україні; затверджує відповідно до міжнародних договорів України положення про акредитацію працівників дипломатичних представництв і консульських установ іноземних держав в Україні, міжнародних організацій та їх представництв, місій, а також членів їх родин та здійснює таку акредитацію; здійснює нагляд за наданням дипломатичним представництвам і консульським установам іноземних держав, їх персоналу і членам сімей персоналу привілеїв та імунітетів, передбачених законодавством та міжнародними договорами України, а також привілеїв та імунітетів закордонним дипломатичним установам України, їх персоналу і членам сімей персоналу з урахуванням принципу взаємності, а також нагляд за додержанням дипломатичних і консульських привілеїв та імунітетів; забезпечує виконання в Україні та за кордоном консульських функцій, вчиняє консульські дії на території України та за кордоном; забезпечує оформлення і видачу дипломатичними представництвами та консульськими установами України за кордоном паспорта громадянина України для виїзду за кордон, у тому числі з безконтактним носієм інформації; затверджує інструкцію про порядок державної реєстрації актів цивільного стану в дипломатичних представництвах та консульських установах України за кордоном; вживає згідно з компетенцією заходи до забезпечення виконання консульських функцій стосовно морських та повітряних суден України відповідно до законодавства України та міжнародного права. Керівників консульських установ України призначає Міністр закордонних справ України [20].

Висновки. Державне регулювання нотаріальної діяльності із іноземним елементом відноситься до компетенції Міністерства юстиції України та Міністерства закордонних справ України. За своїм правовим статусом Міністерство юстиції України та Міністерство закордонних справ України є юридичними особами публічного права, центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адміністративне право України. Академічний курс : підручник : у 2 т. / [редкол.: В. Б. Авер'янов (голова) та ін.]. Т. 1. Загальна частина. К.: Юрид. Думка, 2007. 592 с.
2. Державне управління: теорія і практика / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. К.: Юрінком Інтер, 1998. 432 с.
3. Виконавча влада і адміністративне право / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. К.: Ін-Юре, 2002. 668 с.
4. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. К.: Факт, 2003. 384 с.
5. Теоретичні засади вирішення проблем державного управління в Україні / [заг. ред. Ю. С. Шемшученка, В. Б. Авер'янова]. К.: ІДП НАН України, 1995. 23 с.
6. Демократичні засади державного управління та адміністративне право : монографія / [Шемшученко Ю. С., Авер'янов В. Б., Андрійко О. Ф., Кресіна І. О., Нагребельний В. П. та ін.] ; за заг. ред. В. Б. Авер'янова. К.: Юрид. думка, 2010. 496 с.
7. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / [за заг. ред. В. Б. Авер'янова]. К.: Наук. думка, 2007. 587 с.
8. Адміністративне право України : підруч. / [Битяк Ю. П., Гаращук В. М., Дьяченко О. В. та ін.] ; за ред. Ю. П. Битяка. К.: Юрінком Інтер, 2006. 544 с.

9. Колпаков В. К. Адміністративне право України : [підручник] / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. К.: Юрінком Інтер, 2003. 544 с.
10. Курс адміністративного права України: підручник / за ред. О. В. Кузьменко. 3-тє вид., допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 904 с.
11. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галуцько, П. Діхтєвський, О. Кузьменко та ін.; за ред. В. Галуцька, О. Правоторової. Видання третє. Херсон : ОЛДІ-ПЛІУС, 2020. 584 с.
12. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
13. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 4: Н–П. 2002. 717 с.
14. Юридична енциклопедія : в 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова) та ін.]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана. Т. 2: Д–Й. 1999. 744 с.
15. Омельченко А. В. Адміністративно-правові засади зовнішньоекономічної діяльності в Україні : монографія. К. : КНЕУ, 2011. 309 с.
16. Про Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади України : Указ Президента України від 12 березня 1996 р. № 179/96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179/96#Text>
17. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України від 17 березня 2011 р. № 3166-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3166-17#Text>
18. Про нотаріат : Закон України від 02 вересня 1993 р. № 3425-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12#Text>
19. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>
20. Про затвердження Положення про Міністерство закордонних справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 30 березня 2016 р. № 281. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/281-2016-%D0%BF#Text>